חַבְרָא – פרסי וְשַׁקְלָהּ לִשְׁרָנָא מִקַּמֵּיהּ – נטל את הנר שהאיר לפניהם, משום שבאותו יום היה להם חג, ואין הם מתירים להדליק נר אלא בבית אליליהם. קרא וְאָמַר רבה בר בר חנה, רַחֲמָנָא – הקב"ה הרחמן, אוֹ דְּחַבְיֵאנוּ בְּטוּלְּהָ – בצילך ולא נינזק מהפרסיים, אוֹ שתגלה אותנו ונסתתר בְּטוּלְּהָ דְּבַר עֲשָׂו – בצילם של בני עשו, שמכבדים אותנו.

שואלת הגמרא, לְמֵימְרָא – מדברי רבה בר בר חנה שהעדיף את בני עשו על הפרסיים נראה, דַּאֲרוֹמָאֵי מְעַלּוּ מִפַּרְסָאֵי – שהרומאים, שהם מבני עשו, טובים מן הפרסיים, וְהָתָנֵי – והרי שנה רַבִּי חִיָּיא, מַאי דִּכְתִיב – מהי כוונת הפסוק (איוב כח כג)'אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ' – ה' הבין את דרכה של התורה והוא ידע היכן ראוי ליישב את לומדיה, יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין הם יְכוֹלִין לְקַבֵּל גְּזֵירַת אֲרָמַיִים, לפי שגוזרים גזירות על ישראל, שלא יעסקו בתורה ולא יקיימו מצוות, לְפִיכָךְ עָמַד וְהִגְלָה אוֹתָם לְבָבֶל – בזמן חורבן בית ראשון, ומדבריו למדנו שהרומאים גרועים מן הפרסיים היושבים בבבל.

משיבה הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא – דרשת רבי חייא מדברת על התקופה של מַקְמֵי דְּנַיְיתוּ חַבְרֵי לְבָבֶל – לפני שבאו הפרסיים לבבל, שאז שלטו שם מלכי הכשדים מנבוכדנצר ואילך, שהיו נוחים לישראל, ואילו הָא – רבה בר בר חנה דיבר על התקופה לְבָתַר דְּאָתוּ חַבְרֵי לְבָבֶל – אחרי שכבשו הפרסיים את בבל:

שנינו במשנתנו, אֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נֶחְתַּם, כָּשֵׁר: אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ במשנתנו שכשר באופן זה, אֶלָּא באופן שֶׁהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יַד עֵד כְּתִיבָה – שאותו אחד שמעיד 'בפני נכתב' הוא שלוחו של הבעל להוליך את הגט, דְּעל ידי זה נַעֲשׂוּ שלושת העדים יחדיו כְּשְׁנַיִם עַל זֶה – כשני עדים על כתיבת הגט, שהרי השליח נאמן כשנים, וּכְשְׁנַיִם עַל זֶה – על החתימה, שהרי שנים העידו עליה. אֲבָל אם הגט יוצא מִתַּחַת יְדֵי שני עֲדֵי הַחֲתִימָה שהעידו 'בפנינו נחתם', ועד הכתיבה לא היה שליח, הגט פָּסוּל, כי על הכתיבה יש רק עד אחד, ואין הוא נאמן כשנים שהרי אינו שליח.

אַלְמָא – מדברי רבי יוחנן מוכח, דְּקָסָבַר – שהוא סובר שבאופן של שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, שאז אין חשש שהבעל יטען שהוא מזויף כי הם מצויים לקיימו, בכל אופן צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ, בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם.

הגמרא מקשה על מסקנא זו, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִּי לרבי אמי, אֶלָּא מֵעַתָּה – לדבריך שאתה אומר ששנים שנעשו שליחי הבעל להביא את הגט צריכים לומר 'בפנינו נכתב ובפנינו נחתם', רֵישָׁא של המשנה דְּקָתָנֵי, שְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, חכמים אומרים שהגט פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר, לפי דבריך היה עלינו לומר וַאֲפִילּוּ אם הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם – ששנים מתוכם היו שלוחי הבעל להביא את הגט, בכל זאת פְּסוּלֵי רַבָּנָן את הגט. אָמַר לֵיהּ רבי אמי, אֵין – אכן כן, גם באופן זה פוסלים חכמים.

הגמרא מביאה עוד דיון ביניהם בנושא זה: וְיִמְנִין אַשְׁכְּחֵיהּ – פעם אחרת מצא רבי אסי לרבי אמי, דְּיָתֵיב וְקָאָמַר – שהיה יושב ואומר לגבי הדין השנוי במשנתינו שאם עד אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר, דַּאֲפִילּוּ אם הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שני עֲדֵי הַחֲתִימָה ולא מתחת ידי העד שמעיד על הכתיבה, הגט כָּשֵׁר. והגמרא מבארת, אַלְמָא קָסָבַר – מזה מוכח שהוא סובר שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם אֵין צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם, שהרי באופן זה אין שני עדים על הכתיבה, שהרי האחד שהעיד על הכתיבה אינו שליח, ואף על פי כן הגט כשר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִּי לרבי אמי, אֶלָּא מֵעַתָּה לפי מה שאתה סבור ששנים שהביאו גט אינם צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם, אם כן רֵישָׁא, דְּקָתָנֵי 'שְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר', צריך לפרש דְּמַעְמָא – טעם הדבר שחכמים פוסלים הוא משום דְּאֵין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם – שאין כאן שנים שנתמנו כשלוחים להבאת הגט, הָא – אך אם הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם ששנים היו שלוחים, מַכְשְׁרֵי רַבָּנָן – מכשירים חכמים את הגט שהרי שנים המביאים גט אין צריכים כלל לומר 'בפנינו נכתב וכו'. אָמַר לֵיהּ רבי אמי, אֵין – אכן כן, באופן זה גם חכמים מכשירים. שאלו רבי אסי, וְהָא זְמְנִין – והרי בפעם אחרת לֹא אָמְרִתְּ לֵן הָכִי – לא אמרת לנו כך, אלא אמרת שגם באופן זה פסול, וכפי שנתבאר לעיל ששנים המביאים גט צריכים לומר 'בפנינו נכתב ובפנינו נחתם' ואם לא אמרו פסול. אָמַר לֵיהּ רבי אמי, יָתֵד הִיא שֶׁלֹּא תָּמוּט – לשון זו האחרונה שאמרתי, ששנים אין צריכים לומר, היא האמת, ואל תזוז ממנה:

משנה

נִכְתַּב הגט בַּיּוֹם וְנֶחְתַּם בַּיּוֹם – באותו יום, או שנכתב הגט בַּלַּיְלָה וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה – באותו לילה, או שנכתב בַּלַּיְלָה וְנֶחְתַּם בַּיּוֹם שסמוך לו לאחריו, שהם יום אחד, שהרי מדין תורה היום הולך אחר הלילה, בכל האופנים הללו הגט כָּשֵׁר, מאחר שנכתב ונחתם באותו זמן שכתוב בו [דהיינו מה שכותבים בגט: 'ביום פלוני' וכו']. אבל אם נכתב בַּיּוֹם וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה שלאחריו, נמצא שהזמן הכתוב בגט מוקדם ביום אחד מזמן החתימה, ולפיכך הוא פָּסוּל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר גם באופן זה, מפני שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַגִּיטִּין – כל השטרות [מלוה, מכר, מתנה], שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּיּוֹם וְנֶחְתְּמוּ בַּלַּיְלָה שלאחריו פְּסוּלִין, משום שעל ידי השטרות הללו בא בעל החוב לגבות את חובו מנכסים שמכר הלווה ללקוחות אחר הזמן הכתוב בשטר, ובאופן שהשטר נכתב לפני יום החתימה, הרי יגבה אף מלקוחות שקנו נכסים מהלווה קודם ההלוואה, שאין הם משועבדים לחוב זה. חוּץ מִגִּיטֵּי נָשִׁים שאינם נפסלים אם הזמן שבהם מוקדם, משום שאין הם עשויים לשם גביית ממון:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בטעם הדבר שהצריכו חכמים לכתוב זמן בגט: אִיתְּמַר – נאמר בבית המדרש בשם האמוראים, מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ חכמים שצריך לכתוב זְמַן בְּגִיטִּין [–בגיטי נשים], הרי אינם כשאר שטרות שגובים על ידיהם מלקוחות. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שהטעם הוא מִשּׁוּם מי שנשא את בַּת אֲחוֹתוֹ וזינתה תחתיו, ומפני שהיא בת אחותו והוא חס עליה שלא ימיתוה בית דין, יכתוב לה גט, ובשעה שהעדים מעידים שזינתה תוציא את הגט ותטען שבשעת העבירה כבר היתה מגורשת. ועכשיו שאנו מחייבים לכתוב זמן בגט, לא יוכל לחפות עליה בעלה, שהרי הגט מוכיח שזינתה קודם גירושיה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר שהטעם הוא מִשּׁוּם פֵּירוֹת, שהרי הבעל זכאי לאכול פירות נכסי אשתו כל זמן שהיא נשואה לו, ויש לחשוש שמא ימשיך לאכלם גם לאחר שיגרשנה, וכשתתבענו לבית דין לא תוכל להוכיח שזה היה לאחר הגט, מאחר שאין בידה ראיה על זמן הגט, ולא תוכל להוציא מידו את מה שאכל, ולכן תיקנו לכתוב זמן בגט.

הגמרא מבררת באלו סברות נחלקו: רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי טַעְמָא – מפני מה לֹא אָמַר בְּרַבִּי יוֹחָנָן, שכתיבת הזמן בגט היא בכדי שלא יחפה על בת אחותו אם תזנה תחתיו. אָמַר לָךְ ריש לקיש

אגרות קודש

[טבת ה'תשל"ב]

ת"ח על הדו"ח.

בודאי ימשיכו בכהנ"ל וזכות כלל ישראל מסייעתם ואשרי חלקם.

אין נראה שחכמים תיקנו שיכתבו זמן בגט כדי שלא יחפה על בת אחותו לכשתזנה, שכן זְנוּת לֹא שְׁכִיחָא – אינה דבר מצוי, וחכמים אינם חוששים לדבר שאינו שכיח.

מבררת הגמרא, וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעֲמָא – מפני מה לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ שתקנת זמן היא משום אבילת פירות. משיבה הגמרא, קָסָבַר רבי יוחנן, יֵשׁ לַבַּעַל פֵּירוֹת – רשאי הבעל לאכול פירות מנכסי אשתו, אפילו לאחר שכתב לה גט, עַד שָׁעָה נְתִינָה – עד שנותן לה את הגט, ואם כן גם כשכתוב בגט זמן, כאשר תרצה האשה להוציא מהבעל את פירות נכסי המלוג שלדבריה נמכרו לאחר גירושיה, תצטרך להביא עדים שיעידו אימתי ניתן הגט בידה, ולפיכך אין כל תועלת בכתיבת זמן בגט.

שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְדִבְרֵי רֵישׁ לָקִישׁ מבואר הדבר, שִׁמּוּשׁ חָכְמִי – מטעם זה קָא מַכְשְׁרִי רַבִּי שִׁמְעוֹן גט מוקדם, מפני שהוא סובר שמשעה שדעתו של הבעל לגרש את אשתו אינו זכאי לאכול מפירות נכסיה, ולכן לא תצא כל תקלה מכך שהזמן שבגט מוקדם, שהרי הגט מעיד שרצונו לגרשה, ואם כן מזמן זה ואילך, אין לו זכות בנכסיה. אֶלָּא לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שסובר שתיקנו לכתוב זמן בגט מפני החשש שיחפה על בת אחותו שהיא אשתו שזנתה, מַאי טַעֲמָא – מדוע טעמו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַכְשְׁרִי את הגט ואין הוא חושש שיחפה עליה.

משיבה הגמרא, אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן, אני אַלִּיבָּא – לדבריו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא קָאָמִינָא – לא אמרתי טעם זה. אלא לדעת רבי שמעון טעם התקנה אינו משום בת אחותו אלא משום אבילת פירות. כִּי קָאָמִינָא – וטעם זה שאמרתי, הוא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן – לדברי חכמים שפוסלים את הגט, שלדעתם תיקנו לכתוב זמן בגט, כדי שלא יחפה על בת אחותו.

שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן הַיְינוּ דְּאֵיכָּא – מובן טעם המחלוקת בֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבָּנָן בענין גט מוקדם, שלדברי רבי שמעון הגט כשר, משום שאם האשה תטרוף מן הלקוחות משעת כתיבה, כדין היא עושה משום שאין לבעל רשות למכור מפירות נכסיה כשהיה בדעתו לגרשה, ואילו חכמים פוסלים גט מוקדם, משום שיש לחשוש שמא יחפה על בת אחותו. אֶלָּא לְדִבְרֵי רֵישׁ לָקִישׁ שסובר שגם טעמם של חכמים הוא משום אבילת פירות, מַאי אֵיכָּא – מהו המחלוקת שבֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן, שמכשיר גט מוקדם, לְרַבָּנָן שפוסלים אותו, הלא כשם שרבי שמעון מכשיר גט מוקדם, משום שאין לבעל רשות למכור מפירות נכסיה משעה שהיה בדעתו לגרשה, כך גם לרבנן יש להכשירו.

משיבה הגמרא, פֵּרֵי – פירות שאכל הבעל דְּמִשְׁעַת [–משעת] כְּתִיבָה וְעַד שָׁעַת חֲתִימָה אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ. שלדברי חכמים, הבעל אוכל פירות נכסי מלוג גם אחר שכותב לאשתו גט עד שיחתמנו, ולפיכך אם זמנו של הגט מוקדם לזמן החתימה, היא עלולה לגבות שלא כדין מן הלקוחות שקנו בין זמן הכתיבה לזמן החתימה, ועל כן הגט פסול. ואילו לדברי רבי שמעון שבעל אינו אוכל פירות משעת כתיבת הגט, רשאית היא לגבות פירות מהזמן הכתוב בגט, ולפיכך הגט כשר.

שואלת הגמרא, וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ – והרי דעותיהם של רבי יוחנן וריש לקיש נאמרו להיפך ממה שביארנו, דְּאִתְּמַר, מַאֵימָתַי אין הבעל רשאי למכור פירות מנכסי אשתו ואם מכר מוֹצִיאִין לְפֵירוֹת, נחלקו אמוראים בדבר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשְּׁעַת כְּתִיבָה – משעה שכתב לה גט לגרשה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִשְּׁעַת נְתִינָה – משעה שנתן את הגט בידה. משיבה הגמרא, אֵיפּוֹךְ – יש להפוך את שיטות רבי יוחנן וריש לקיש במימרא ההיא, וכך יש לאומרה, רבי יוחנן אמר משעת נתינה, וריש לקיש אמר משעת כתיבה.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, שנינו במשנה (להלן פו.) שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין פְּסוּלִים שאין האשה יכולה להנשא על ידם לכתחילה, וְאִם בכל זאת נִיסֵּת על ידי אחד מהגיטין הללו, הַוָּלַד כָּשֵׁר, ואינו ממזר. ואחד משלשת הגיטין הללו, הוא גט שיש עליו עדים אך לא נכתב בו זמן. ואם כן קשה, מָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן שתיקנו לכתוב זמן בגט מפני החששות הללו, והרי בדיעבד לא נפסל הגט גם אם לא נכתב בו זמן, ואם כן עדיין יש לחשוש שיכתוב גט בלא זמן ויגרש בו, ויחפה על בת אחותו, או שיאכל פירות שלא כדין.

השיב לו רב יוסף, אַהֲנוּ – הועילו חכמים בתקנתם, משום שאשה שנתגרשה בגט שאין בו זמן, הדין הוא דְּלַכַּתְּחִלָּה לֹא תִּינָּשֵׂא, עד שתתגרש בגט אחר שנכתב כדין, ועל כן אם ירצה הבעל לכתוב לו גט שאין בו זמן, סופרי הדיינים לא יכתבו והעדים לא יחתמו על גט כזה.

עוד שאל אביי את רב יוסף, עדיין קשה, באופן שכתבו הסופרים לבעל גט עם זמן כדין, והחתים עליו עדים, ולאחר מכן גַּוְּזֵיהּ לִזְמַן דִּידֵיהּ – חתך את המקום שבו כתוב הזמן בגט, וְיַהֲבֵיהּ נְיָיהֲלָהּ – ומסר לאשתו את הגט בלי שכתוב בו זמן, קשה מַאי – מה הועילו חכמים בתקנתם, והלא יוכל לחפות עליה, או לאכול פירות שלא כדין.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, לְרַמַאי שיחתוך ויסיר מהגט את הזמן לֹא חַיְישִׁינַן – אין אנו חוששים, משום שפעולה זו ניכרת לכל, ואין דרכם של בני אדם לרמות באופן שרמאותם ניכרת.

עוד שאל אביי את רב יוסף, אם כָּתוּב בּוֹ – בגט, שהזמן הוא בְּשָׁבוּעַ – באחת משבע שביעיות השנים שביובל, אך לא פורט באיזו שנה בשבוע היתה כתיבתו. או שהזמן שכתוב בגט הוא בְּשָׁנָה פלונית למנין שנות השמיטה, אך לא פורט באיזה חודש מחדשי השנה היתה כתיבתו. או שהוזכר גם הַחֹדֶשׁ, אך לא פורט באיזה שבוע של החודש. או שהוזכר גם הַשַּׁבָּת – השבוע, אך לא פורט באיזה יום מימות השבוע. מַאי – האם גיטין אלו כשרים להינשא בהם לכתחילה, או שמא הם בגט שאין בו זמן כלל. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, הגט כָּשֵׁר לכתחילה, ורשאית האשה להינשא על ידו.

שואלת הגמרא, מכיון שגיטין אלו כשרים, וּמָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן שתיקנו לכתוב זמן בגט, הרי אם יכתבו סופרי הדיינים לבעל גט שזמנו אינו מפורט, כגון 'בשבוע פלוני ליובל פלוני', והעדים יחתמו עליו, יוכל הבעל לחפות על אשתו שזינתה באותו שבוע ליובל לפני שהתגרשה, וכן יוכל להמשיך ולאכול בנכסי אשתו באותו שבוע ביובל לאחר חתימת הגט.

משיבה הגמרא, אַהֲנוּ – הועילו חכמים בתקנתם לְשָׁבוּעַ דְּקַמֵּיהּ – אם יעידו העדים שזינתה בשבוע פלוני ביובל שהוא קודם לשבוע שנכתב בגט, תחויב האשה מיתה, וּלְשָׁבוּעַ דְּבַתְרֵיהּ – וכן אם ימכור הבעל פירות של אשתו אחר גירושיה בשבוע פלוני ביובל שהוא אחר השבוע שנכתב בגט, תוכל האשה להוציאם מן הקונים.

הגמרא מוכיחה, שדי בכתיבת זמן כל שהוא בגט על מנת להכשירו: דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תכשיר את הגיטין הללו ותחייב לכתוב בפירוש שנה חודש ויום, אם כן עדיין בְּיוֹמָא נוֹפֵיהּ – באותו היום עצמו שזמנו נכתב בגט, מִי יָדְעִינַן – האם אנו יודעים אִי מְצַפְּרָא – האם הגירושין היו בבוקר, אִי מַפְּנָיָא – או בסוף היום, ואם כן כשכתב את הגט בצהרים עדיין יוכל לחפות על אשתו שזינתה באותו יום בבוקר, ולאכול בנכסיה שלא כדין עד הערב, ומה הועילו חכמים בתקנת הזמן. אֶלָּא מוכרח שהתועלת בכתיבת היום בגט, היא לְגַבֵּי יוֹמָא דְּקַמֵּיהּ – היום שלפניו, שאם זינתה בו תיהרג, וּלְגַבֵּי יוֹמָא דְּבַתְרֵיהּ – היום שלאחריו, שאם יאכל פירות מנכסי אשתו, תוכל לגבותם בחזרה. ואם כן הָכָא נַמֵּי – כמו כן במקרה שהזמן הנכתב בגט הוא 'שבוע פלוני ליובל פלוני', אַהֲנֵי – הועילו חכמים בתקנתם לְשָׁבוּעַ דְּקַמֵּיהּ – שאם יעידו עדים שזינתה בשבוע הקודם לנכתב בגט, תתחייב מיתה, וְכן תועיל תקנת הזמן לְשָׁבוּעַ דְּבַתְרֵיהּ – שבשבוע שלאחר הנכתב בגט, הפירות של האשה, והבעל אכל שלא כדין.

הגמרא ממשיכה לברר מהי התועלת בתקנת חכמים לכתוב זמן בגט: שאל וְאָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַבָּא, כַּתְּבֵיהּ – כתב את הגט